

Závěr

Ve své práci jsem pojednal o zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Podrobně jsem se zaměřil na jednotlivé novely zákona a zhodnotil jsem jejich dopad na stávající právní úpravu. Největší pozornost jsem věnoval poslední novele provedené zákonem č. 41/2009 Sb. Přijetí nového trestního zákoníku se významně dotklo i trestního soudnictví nad mládeží, a proto bylo třeba rozebrat, jaké klady či zápory z toho pro danou problematiku vyplývají. Přes nesporná pozitiva, která mohou přinést některé instituty přijatého trestního zákoníku, se objevila řada teoretických problémů. Nová úprava pojetí trestného činu má vyjadřovat subsidiaritu trestní represe ve vztahu k jiným právním odvětvím. Pojem „společenské nebezpečnosti“ byl nahrazen pojmem „společenské škodlivosti“, aniž však bylo dostatečně vysvětleno, co přesně tento pojem vyjadřuje. Zatímco trestní zákon z roku 1961 vyžadoval stupeň společenské nebezpečnosti vyšší než nepatrný, nový trestní zákoník vyšší než nepatrný stupeň společenské škodlivosti nevyžaduje. Z toho plyne, že každé formální naplnění znaku trestného činu ve zvláštní části trestního zákoníku je trestné¹. Zvláště citelnou se tato otázka jeví být právě ve vztahu k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže. Původně ustanovení § 6 odst. 2 říkalo, že čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, není proviněním, jestliže je spáchán mladistvým a stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý. Novelizované znění praví, že nestanoví-li zákon o soudnictví ve věcech mládeže jinak, platí pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákoník. Z toho se dá dovodit, že (při neexistenci žádného speciálního ustanovení) provinění mladistvého je stejně společensky škodlivé, jako trestný čin dospělého pachatele. V takovém případě by mohlo jít o rozšíření trestní represe vůči mladistvým pachatelům, což by nepochybně bylo v přímém rozporu s moderními trendy soudnictví nad mládeží.

Popsal jsem jednotlivé základní zásady zákona, přičemž jsem se snažil upozorňovat na problematická místa a provázání celého systému trestního soudnictví nad mládeží účelem zákona vyjádřeným hned v ustanovení § 1.

Ve třetí části jsem zpracoval vybrané otázky zvolených institutů zákona. Domnívám se, že právě tato část mi poskytla nejvíce námětů k zamyšlení, které bych rád dále rozpracoval v případné budoucí rigorózní práci. Pravidelně se setkáváme s názory laické veřejnosti, že

¹ CÍSAŘOVÁ, D. Krátké zamyšlení nad teorií a praxí zákona č. 40/2009 Sb. *Soudce*. 2010, roč. 12, č. 1, s. 20.

mládež, zejména pachatelé z řad dětí mladších 15-ti let, nemůže být podle platné právní úpravy dostatečně potrestána za svá protiprávní jednání. Opak je pravdou, ale vzhledem k důsledně dodržované zásadě ochrany soukromí mladistvého, může vznikat ve společnosti dojem, že se s mladistvým „za zavřenými dveřmi“ nic neděje. Ústavní soud České republiky se vyjádřil v tom smyslu, že raději než touha po zjištění identity mladistvého pachatele, měly by veřejnost spíše zajímat informace týkající se skutkových zjištění a jejich právního posouzení. Ty lze při veřejném vyhlášení rozsudku získat a bez jakéhokoli věcného omezení volně šířit. Jak se ukazuje, česká média o podobné informace zájem nejeví. Než diskusemi o tom, zda a jak ochranu soukromí mladistvého prolomit nebo zúžit, bude do budoucna potřeba více se věnovat osvětě a laickou veřejnost dostatečně poučit o možnostech, které právní úprava soudcům a státním zástupcům pro vyřizování věcí dává a o pozitivěch v podobě menší stigmatizace a větší možnosti resocializace mladistvého provinilce, jež mohou mít přínos pro společnost jako celek.

Odchylka od obecného pravidla o místní příslušnosti soudu upravená zákonem o soudnictví ve věcech mládeže je částečně stranou zájmu odborných publikací. Myšlenka zákonodárce, že o všech proviněních mladistvého (případně o činech jinak trestných spáchaných dítětem mladším 15-ti let) má rozhodovat stále jeden soud pro mládež, v praxi naráží na problém mladistvých delikventů, kteří nemají trvalé rodinné zázemí. Soudy musí často složitě řešit otázku místní příslušnosti podle toho, kde se mladistvý zrovna nachází. Zvláště problematické je to v případě „útěkářů“ z výchovných ústavů. Celé řízení se pak neúměrně prodlužuje a tím se dostává do kolize se zásadou rychlosti řízení, v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže vyjádřenou v ustanovení § 3 odst. 6. Rovněž naplňování jednoho z hlavních účelů zákona, totiž předcházet a zamezovat páčání protiprávních činů, se stává s plynutím času obtížnější a snaha o dosažení výchovného účelu naráží na průtahy v řízení. De lege ferenda by z praktických důvodů bylo možné uvažovat o zrušení této speciální úpravy.

Institutu vazby se zákon o soudnictví ve věcech mládeže věnuje v ustanoveních § 46 až § 50. Vazba dítěte mladšího 15-ti let je zcela zapovězena a u mladistvého jde o opatření zcela výjimečné a možné jedině tehdy, nelze-li jejího účelu dosáhnout jinak. Zákon oproti obecné úpravě formuluje povinnost orgánů činných podle tohoto zákona vyrozumět o vzetí mladistvého do vazby bez zbytečného odkladu širší okruh subjektů. Doba trvání vazby je u mladistvého výrazně omezena a nesmí trvat déle než dva, resp. šest měsíců. Prodloužena

může být pouze výjimečně, jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež. Zákon obsahuje rovněž možnost nahradit vazbu umístěním mladistvého v péči důvěryhodné osoby. Největší přínos oproti obecné úpravě vazby je jednoznačně ve speciální úpravě orgánů, které jsou oprávněny rozhodovat o prodloužení vazební lhůty. V přípravném řízení rozhoduje soudce okresního soudu pro mládež na návrh státního zástupce, v řízení před soudem pak soudce soudu pro mládež nadřízeného soudu pro mládež, který je příslušný věc projednat nebo který věc již projednává. V obou případech platí, že je třeba návrh na prodloužení lhůty vazby doručit nejpozději 15 dnů před skončením lhůty. Pokud se tak nestane, musí být mladistvý nejpozději den po uplynutí lhůty, na niž bylo trvání vazby omezeno, propuštěn na svobodu. Je nepochybně správné, že o tak závažném zásahu do osobní svobody mladistvého rozhoduje orgán, který má od projednávané věci „odstup“.

Náměty de lege ferenda jsem se pokusil předkládat v textu celé práce, ale na závěr bych rád vyzdvihl některé z nich. Bude třeba se do budoucna více věnovat konceptu trestu domácího vězení, který skýtá rozsáhlé možnosti, jak odlehčit přetíženému vězeňskému systému. Je velmi nešťastné, že se nepodařilo spustit elektronický sledovací systém včas a soudci tak nebudou moci přivyknout novému druhu trestu. Může se stát, že negativní zkušenosti spojené s jeho obtížnou kontrolou a vynucováním, krátkodobě převáží nad pozitivy, která tento institut nabízí.

Z právně filosofického hlediska by bylo dobré vrátit se k navrhovanému konceptu „mladých dospělých“, které by bylo možno soudit (samozřejmě s určitými omezeními) soudem mládeže. To by zvláště u prvopachatelů mohlo mít pozitivní efekt pro jejich úspěšnou resocializaci.

Rovněž lze uvažovat nad zavedením možnosti krátkodobého vězení pro mladistvé, které by ve vhodných případech nahradilo dlouhodobé tresty nepodmíněného odnětí svobody. Přímá hrozba vězením (pravděpodobně vykonávaného ve zvláštních odděleních) by mohla pachatele deliktu odradit spíše, než podmíněný trest. Z hlediska ekonomických nákladů by šlo o nevelkou investici, která by se mohla vrátit v podobě menšího množství práce pro úředníky Probační a mediační služby.

Další z návrhů předkládaných v osnově zákona z roku 2000 předpokládal zavedení speciálního seznamu České advokátní komory pro advokáty oprávněné zastupovat osoby, které nepřekročily určitý rok věku. Brojí-li advokáti za „rovné postavení stran před soudem“

v podobě nošení talárů během soudního jednání, pak si myslím, že i v povinné specializaci na problematiku mladistvých by měla být tato parita vyžadována. Mají-li mít podle ustanovení § 3 odst. 8 zákona o soudnictví ve věcech mládeže soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů i úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží (průběžně zajišťovanou Ministerstvem spravedlnosti prostřednictvím Justiční akademie), nebyl by jistě pro Českou advokátní komoru problém pořádat školení pro zájemce z řad advokátů. S argumentem, že by tím bylo omezeno právo mladistvého na svobodnou volbu obhájce by šlo souhlasit jen za předpokladu, že by k zastupování ve věcech mládeže chyběla mezi advokáty vůle a zvláštní seznam by pak neumožňoval dostatečný výběr. Domnívám se však, že zájem o zapsání do podobného seznamu by se dal zjistit předem například dotazníkovým šetřením provedeným Českou advokátní komorou, a že by nebyl malý.

Poslední námět *de lege ferenda* spočívá v posílení procesního postavení poškozeného při odstoupení od trestního stíhání učiněném v přípravném řízení prostřednictvím stížnosti, kterou by mohl uvedený postup zvrátit.